

Honismeret és művelődéspolitika¹

Kedves honfitársaim, munkatársaim, kedves barátaim!

A Hazafias Népfront elsősorban azzal írta be nevét a történelembe, hogy szárnyat adott a honismereti mozgalomnak. A honismereti mozgalom volt az, amely az 1956-ban megszégyenített és meggyalázott nemzeti tudatot fenntartotta, továbbvitte és átmentette. A honismereti mozgalom sokkal több volt és ma is sokkal több, mint egyszerű ismeret. Az a védőkeret volt, amiben a magyarságunkról, múltunkról gondolkozhattunk, s megtervezhettük múltunk megbecsülésének átadását az ifjúság számára.

Nyilvánvaló, hogy az elmúlt hónapokban gyökeres változásokon ment át a társadalom, és ebben az új, most már remélhetőleg szabad magyar társadalomban a honismereti munkának a jelentősége nemcsak hogy megnőtt, hanem egészen más, új feladatokat kap. A honismereti mozgalomban összegyűlt sok olyan tapasztalat, eredmény, amely immár nem egy mozgalomnak, hanem egy kormánynak kell hogy a programját alkossa. Erről szeretnék beszélni.

Amikor – nem kis meglepetésemre – az új kormány miniszterének jelöltek, az új szokás szerint a miniszter bemutatkozik a parlament bizottsága előtt, mintegy az ellenzék és saját pártja bírálói elé áll, s elmondja koncepcióját. Elmondja, hogy mit akar ezen a poszton, mit akar a rábízott tárcával, ha megkapja ezt a kitüntető munkakört. Akkor többek között elmondtam azt is, hogy a jövő magyar közoktatásába, a jövő magyar iskolájába a *népismeretet, a honismeretet a lehetőségek szerint fokozatosan be kell építeni*, hiszen a magyar közoktatásnak nincs olyan tantárgya, amely kifejezetten a honismerettel – részint hagyományával, részint eredményeivel – foglalkozna és olyan tantárgy sincs, amely a magyar népi kultúrát és annak eredményeit behelyezné abba az európai képbe, amelyből megtanulhatjuk, hogy mit jelentünk mi Európának ezen a részen. És egyáltalán, mit jelentenek a többiek, a körülöttünk lévők: a szlovákok, szerbek, horvátok, zsidók, németek, mindazok, akik a Kárpát-medencében hazát találtak és együtt éltek az elmúlt évszázadok során. Emiatt, valamint a fakultatív hitoktatásra vonatkozó törvénytervezet ürügyén nem várt összűtözbe kerültem minden oldalról. Abban a felszabadult érzésben, amikor 43 év után végre egy szabadon választott kormány veszi kézbe a nemzet sorsát, azt hittük, hogy egy olyan történelmi pillanathoz értünk el, amit csak 56-ban érezhettünk, vagy amit a régi negyvennyolcasok érezhettek ezelőtt százötven évvel. Új korszak nyílik előttünk, amikor immár saját igényeink, saját kívánságaink szerint tudjuk berendezni ezt az országot. Csalódnom kellett. Látták, s a sajtóból bizonyára a kelleténél is jobban értesültek arról, hogy milyen erők sorakoztak fel bármilyen megnyilvánulásra, ami ezt a két kérdést is érintette... A szabad vallásgyakorlatot, a népi kultúrát. A parlamentben is elhangzottak ilyen kifogások. Pedig hát, mi az a népi kultúra? A bő gatyás, tulipános ládás... a beatzene, mert az is, ugye, már népi kultúra... Egy Szatmár megyei képviselőtársam válaszolt akkor, és azt hittük, hogy ezzel a téma lekerül a napirendről. De éppen az említett hittantánítással kapcsolatban, az ellenzék nem felejtkezik erről a parlamenti bemutatkozásról, és már előre próbál védekezni, előre igyekszik lehetetlenné tenni mindazt, amire azt hittük, hogy olyan természetes, hogy egy nép a saját múltjáról, a saját kultúrájáról, saját értékeiről már az iskolában is akar hallani. Hadd idézzek csak egyetlen mondatot a mai kormány ellenzékében lévő párt egyik vezérének, Tamás Gáspár Miklósnak tollából, miszerint én rendeleti úton be akarom vezetni a nagymisehallgatást és az archaikus népdalok éneklését. Olvashatják a Beszélő két héttel ezelőtti számában.

Mi itt a lényeg, miről van szó akár az első, akár a második témánknál? Tudjuk, hogy átmeneti állapotban van a magyar társadalom. Megvoltak a választások, kialakultak a pártok, elindult az Országgyűlés. De a választások második fordulójának csekély részvétele is mutatja, hogy a görcs még bennünk van. Az emberek félnek. Nem történt meg a váltás a közép- és alsóbb szinteken, a községi elöljáróságok, a vállalatok, a téészek, a különböző intézményeknek az élén – az iskolákat és az egyetemeket is beleértve –, és ezért az emberek még nem érzik azt, hogy megváltozott valami. Pedig érezniük kellene, és ezt azzal mutatnák meg, ha mernének szólni, állást foglalni. A demokrácia legnagyobb ellensége a félelem. Bibó

István azt írta, hogy a demokrata az, aki nem fél. Ez fordítva úgy érvényes, hogy *ha tartunk valamitől, akkor nem lehetünk demokraták*. A demokráciát ebben a pillanatban úgy lehet megakadályozni Magyarországon, hogy új félelmeket rajzolunk a falra, új félelmek árnyékát festjük fel és ezekkel ijesztgetjük az embereket. Így, egy nemzeti, egy keresztény kurzustól való félelmet igyekeznek felkelteni: azt, hogy ebben nem lesz helyük azoknak, akik nem nemzetiek, nem a nemzethez tartoznak és nem lesz helyük azoknak, akik nem vesznek részt a vallási oktatásban. Nem hiszem, hogy ők komolyan félnének. Ők nem félnek, de a többieket akarják megfélemlíteni ezzel. És ezzel megakadhat az átalakulás. *Ez több, mint egyszerű tantárgyi kérdés vagy hit- és erkölcsstan bevezetésének tanügyi vitája, ez a félelemnek a becsempészése a mai magyar életbe.*

Számos hasonló cikk jelent meg valamennyi megnyilatkozásomról. Nem azért, mert erre tápot adtam, hanem az új kormány minden intézkedéséről ezt a félelmet igyekeznek gerjeszteni. Azt is nyilatkoztam, hogy a sportot az ifjúság nevelésére akarom fordítani, és nem az a fontos, hogy jól ellátott és nagypénzes focisták rúgják a labdát, hanem arról van szó, hogy a sportnak szánt pénznek alig tíz százaléka jutott eddig az ifjúsági sportra, a többi felemészette a különböző sportegyesületek, csapatok és nemzetközi edzésekre járó különböző élsportolók törvényesnek éppen nem nevezhető pazarlása. A sport arra való, hogy egészségesek legyünk, nemcsak testben, hanem lélekben is. A sport a legfontosabb nevelőeszköz – ezt akartam mondani ezen a bemutatkozáson, és mit szűrték le belőle? Azt, hogy meg akarom szüntetni a magyar élsportot, az olimpiai bajnokságra készülőköt el akarom vagni a bázisaiktól és én a sport ellensége vagyok. Nem hallgatták végig és nem is akarták soha végighallgatni azt, amit mondok. És nemcsak azt, amit én mondok, hanem azt sem, amit az új kormány programja mond. Mert hiszen nem akarják azt hallani, amit mi mondunk, azt akarják hallani, amit ők tulajdonítanak nekünk, mert félelmet akarnak kelteni. A sport az egyik legnépszerűbb dolog ma Magyarországon. A legtöbb embert ma egységesen az mozgat meg. Ha itt félelmet keltenek, akkor nagy tömeget tudnak a kormány ellen fordítani, és nem is ez a fontos, hogy a kormány ellen, hanem a demokrácia ellen. Mert aki fél, az nem demokrata.

Visszatérve a honismeretre, abban a bemutatkozó beszédben Jókai Móra hivatkoztam. Azt mondta, hogy ha egyszer világbéke lesz, akkor az az etnográfianak lesz köszönhető, mert az megtanítja számunkra a másikat megbecsülését és ezen keresztül önmagunk értékeinek a megbecsülését. Ezt Jókai mondta, aki pacifista volt, olyan pacifista, aki feigyvert fogott a magyar szabadságért. A népismeret egyszerre tanít önmagunk és szomszédaink megismerésére. És amikor a hittant tanítjuk, fellángol a vita. Hanák Péter, neves történelemtanárunk Ferge Zsuzsával, a neves szociológussal együtt azt mondotta, ha a gyerekek az iskolában hittant tanulnak, konfrontálódnak a mássággal, meg fogják tanulni, hogy ők mások, mint a másik. Az egyik ugye evangélikus, a másik katolikus, a harmadik zsidó. Fölteszik a kérdést, hogy miért kell a gyerekeket már ilyen korán, az iskolás kor elején megijeszteni: te nem olyan vagy, mint a másik? Erről – szerintük – nem kéne beszélni, ezt nem szabad mondani, mert ez valahol ütközik az emberi szabadságjogokkal. Itt van a lényeg, mert ugyanerről van szó akkor, amikor a népismeretről szólnak. A másságot akarom megismerni, a másik értékét, amiben különbözik tőlem, mert amikor rácsodálkozom, akkor tudom megérteni a magam különbözőségét. Meg kellene ezt értenünk a megbukott szocializmuseszme után, mert olyanfajta volt a szocializmus eszméje, ami mindent egyformává akart tenni. Azt mondta, hogy egyformák vagyunk, s elfeledkezett arról, hogy minden ember más, és *azért értékes, mert más*.

A történelem során kétféleképpen próbálták ezt a másságot – ami egyáltalán, az életnek a lényege – kezelni. Az egyik módszer az, hogy azt mondjuk: nincs, nem beszélünk róla, az asztal alá söpörjük, letagadjuk, és meg is próbáljuk eltüntetni ezt a másságot. Egyenruhába öltöztetjük az embereket és egyformára próbáljuk a gondolkozásukat is csiszolni. Ez a diktatúrák módszere, az egyenruhába bújtatás, az egyformaságnak a hangoztatása. És most újra felbukkan az eszme, hogy az egyformaság a kívánatos, az, hogy a gyerekek ne tudják, milyen a másik. Ha letagadják, ha nem beszélnek róla, hogy az egyik magyar, a másik cigány, az egyik evangélikus, a másik görögkeleti, akkor béke lesz. Az egyik buta, a másik okos, az egyik ebben tehetséges, a másik abban... Egyformán kell őket kezelni, egyformának kell őket venni, akkor béke lesz. Ebbe buktunk bele. Az emberek mások, a nemzetek mások, mások a gondolkodásmódjuk, s ezzel kell megbékélnünk. *A demokrácia nem más, mint a másságnak a becsempészése, a más érdekének az egyeztetése. Ezt nevezik demokráciának, nem*

pedig a másságok eltüntetését, eltörlését. És a másság megbecsülésének az a legnagyobb el-
lensége, ha azt mondom, hogy a másságokat el kell tüntetni. Az emberiséghez, legméltóbban
hozzátartozó másságot, az egyéniséget!

A honismereti mozgalom sem tett mást, mint kereste a sajátságokat, a másságot – ha
kívülről nézem. Ha belülről nézem, akkor a magam sajátos egyéniségét, és nyilván mindig
jobban és jobban láttuk a magunk értékeit, ha össze tudtuk hasonlítani a másokéval. Nem
azért, hogy azokat lebecsüljük, hanem hogy azokat is megbecsüljük. Nagyon tiszta tehát a
képlet, amikor a liberális politikai irányzat a másság ellen fellép. Ezt a küzdelmet nekünk kell
megvívunk, mert már a gyerekek meg kell tanítani, hogy a másság nem bűn, nem szégyen,
a legvalóbb sajátságunk. Ahogy Széchenyi mondta a Kelet Népeben, a nemzetre, de az
egyenre is meg kell keresni azt a belső sajátságot, amiért egyáltalán létrejöttünk. Ő így
mondja: azt az Ázsiából jött magot, azt kell megkeresni, kibontani, kicsiszolni és olyan
tökélyre emelni az egész emberiség dicsőségére, amire csak mi emelhetjük saját magunk
értékeit. Évtizedekkel ezelőtt olvastam ezt a mondatot Széchenyiről, és tulajdonképpen
ebből értettem meg egész politikáját. Megkeresni azt, ami sajátosan a miénk. Azt kicsiszolni,
levenni róla minden alságot, minden kinővést, minden zavaró dolgot. Kicsiszolva felemelni
az egész emberiség dicsőségére. Ő ezt a magyar nemzetre értette, és így érezzük mi is a
honismereti mozgalomban. Megkeresni annak a falunak, annak a kis csoportnak a másságát,
amilyen sehol a világon máshol nincs. Azt kicsiszolni és felmutatni az egész magyar nemzet
és azon keresztül az egész emberiség dicsőségére.

Ezen a minisztériumi székfoglalón – ha így nevezhetem – azt mondtam, hogy szabad lesz
az oktatás. Lesznek irányelvek a tantervben, de olyan előírások, melyek módszerben és
anyagban mindenkitől egyformán mindent megkövetelnek, nem. Az alap gondolat ugyanaz:
legyen valami, amit egy bizonyos korosztálytól minden iskolában megkövetelhetünk, de
előtt minden iskolának és minden tanárnak legyen a szabadsága, hogy azt és úgy tanítsa,
ahogy legmélyebb meggyőződése szerint azt tanítani kell. Állami rendeletek nem fognak
senkit sem kényszeríteni, ez a legalapvetőbb jog kérdése. És ezzel kapcsolatban is
félrehallották: soha nem hangzott el, hogy újra be akarom vezetetni – nem is vezetethetem
be, ilyen csak a parlament vezethet be –, kizárólagossá és általánossá téve, a négy + nyolcas
rendszer, a négy elemi után a nyolcosztályú gimnáziumot. Nem lesz minden uniformizálva,
a különböző iskolatípusok egymás mellett is élhetnek. A lényeg az, hogy tudjuk, melyik
iskolában, melyik osztályban mik a követelmények. És ezek átjárhatókká váljanak, ne
kerüljön a gyerek már tízéves korában egy elhatározás nyomán olyan vakvágányra, amiből
nem tud visszafordulni, nem tud átmenni egy másik típusú iskolába. Amikor mindez
elhangzott, voltak, akik úgy akarták hallani, hogy én vissza akarom hozni a nyolc
gimnáziumot. Nem is lehet visszahozni minden ember számára, hiszen nem fog mindenki
gimnáziumba járni. Ma a gimnáziumokba és ehhez hasonló középiskolákba a magyar
ifjúságnak legfőljebb húsz százaléka jár. A többi szakmunkásképzőbe jár, és amikor mi a
nemzetről beszélünk, akkor a többségnek az igényét kell szem előtt tartani. Meg kell
teremteni esetleg a kilenc- vagy tízosztályos általános képzést, ami az Európához való
csatlakozásnak egyik legfontosabb feladata lesz. A nemzeti alaptanterv tehát az a minimum,
amit mindenhol tudni kell, ezenkívül az iskolákra lesz bízva, hogy mit tesz és mit tanít. És
ebben, hogy továbbá mit tanít, igenis ott lesz és oda szeretnénk tenni azt, amit mi ma
honismeretnek, népismeretnek nevezünk. Ez az a tantárgy, amit nem írhat elő a minisztérium
mindenk számára, hiszen *mindenhol külön meg kell írni*. Nem taníthatom a mezőtúri
honismeretet a Zala megyei iskolákban, s a Zala megyei honismeretet nem taníthatom
Borsodban. A kisebb tájaknak a honismerete nem kerülhet bele egy országos tankönyvbe. Az
ott lesz az alaptantárgy feletti mezőben, amit rá kell majd bízni a nevelőkre, a tanítókra, hogy
hogyan fogják tanítani. De hogy taníthassák, annak előfeltétele, hogy legyen honismereti
mozgalom.

Mi lesz a honismereti mozgalom jövője? Az lesz a legfontosabb a jövőben, hogy
szándékunk szerint – ha Isten is megengedi és végig tudom vinni a magam négyéves
periódusát – ott lesz tanítókra, tanárookra bízva a honismeret is. Nem melléktantárgyként,
nem elhanyagolhatóan, hanem beleépítve abba az alaptudásba, amit majd elvárhatunk
minden általános oktatásban részt vett fiatalától. Amit mi a honismereti mozgalomban
összegyűjtünk – a népdaloktól kezdve a helynevekig, a régi gazdálkodás emlékeitől a
családtörténetig –, azt nem tanította az iskola. Ezek az ismeretek az iskolán kívül szálltak
nemzedékről nemzedékre. A XX. század végén már nincs mód arra, hogy ezt a tudásanyagot
az egyik nemzedék a másiknak iskola nélkül továbbadhassa. Elmaradtak a nagyapák

elbeszélései, elmaradtak azok az alkalmak, amikor régen a közösség ünnepi alkalmain adta át a tudását az utána következő nemzedéknek. Az iskolán kívüli szájhagyomány megalkotta az emberek képét saját hazájukról, népükről, környezetükről. Ezt az iskola eddig nem vállalta fel, mert amikor az iskolarendszer kialakult, akkor ennek még meg volt a maga szájhagyományos átadási módja, tehát nem volt szükséges, hogy az iskola vegye át ezt a feladatot. Az iskola kifejezetten az írásbeliség, az írni-olvasni tanításra, a számolás tudományára szorított. Amikor kialakult az iskolai oktatás, akkor még természetesen hagyományozódott mindaz, amit mi ma mind a honismeretbe sorolunk. Ennek a szóbeli hagyományozódásnak a lehetősége múlik el a gyors társadalmi átalakulással, a nagyon erős szakosodással, a városiasodással, s azokkal az életkörülményekben bekövetkező változásokkal, amik itt Kelet-Közép-Európában nemegyszer embertelennek és lélekölőnek nevezhetők. Fel kell tehát vállalnunk azt, ami onnan már kihullott és az iskola még nem vette fel. Fel kell venni az iskolába, akár ezen a néven, akár népismeret néven. Hiszen lassan-lassan a magyar irodalmat sem érthetjük meg népismeret, néprajzismeretek nélkül.

Nem sajtótosan csak magyar gond ez. Alkalmam volt beszélni németekkel, finnekkel, más népekhez tartozó tanárokkal, ahol a népismeret szintén most, ezekben az évtizedekben vonul be az iskolai tankönyvekbe. A bajoroknál már van ilyen, hiszen a Német Szövetségi Köztársaságban minden államnak saját tanügye van, és ez saját maga dönt tankönyveiről. Nem járunk töretlen úton. Ezek az igények, amik bennünk felmerültek azíránt, hogy tantárgyként tanuljunk népünk értékeit és történetét, Európa-szerte feltörték visszaszorított helyzetükből. Ha pedig valahol szükség van rá, akkor nálunk van szükség rá, ahol a nemzeti tudatot, a nemzethez való tartozásnak a gondolatát több évtizeden keresztül megszegényítették és lejáratták.

A honismeretre úgy tekintsenek tehát, mint dédelgetett gyermekükre, akit most már be kell ereszteni az iskolába. Hogy hogyan fog sikerülni, az a bátorságon múlik: merjük-e vállalni a népismeretet. Biztos, hogy ehhez tudunk majd adni ségedeszéközöket, népismereti tankönyveket. Tudunk adni olyanokat, amelyek általánosságban beszélnek majd a magyar nép értékeiről. De ehhez hozzá kell tenni annak a kis falunak, annak a tájnak, annak a szegletnek – amit szülőföldnek nevezünk – a történetét, hogy az tényleg az legyen, amivé kell válnia. Olyan tudásra van szükség a népismeretben, ami ott van a szemünk előtt, hogy ha kinézek az ablakon, tudom, hogy most erről a templomról van szó, arról a hegyről van szó, arról a faluról van szó. Mindez nem kerülhet bele az általánosított tankönyvekbe. Meg kell próbálnunk tehát, és a siker kezdeményezésünkön múlik. Az egész ország talpra állása a kezdeményezéstől és a bátorságtól függ. A népismeret jövője is attól függ, hogy akik elkötelezték magukat és tudják ennek az értékét, vállalni fogják-e, hogy abban a szűkebb közösségben, ahol eddig működtek, megalkotják és megcsinálják az iskola számára a népismeretet. A másik vonal nyilvánvalóan az lesz – bár erről a rendkívül ellenséges légkört érezve a parlamentben még nem beszéltem –, hogy a *népismeretet a leendő tanároknak oktassák a tanárképzőkön*, hogy ilyen szak is legyen a tanárképzőkben. Hiszen ennek is kialakult a módszere. Ott kell legyen – ahogy Kodály Zoltán, Györfly István, Németh László, Fülep Lajos és a többiek megálmodták –, mert a népismeretre szükségük van nemcsak a tanároknak, hanem a katonatisztnek, a lelkésznek, a közigazdásznak és az orvosnak is. Györfly Istvánnak és társainak nem sikerült bevezetniük akkor sem, amikor a „nemzeti keresztény kurzus” dühöngött Magyarországon. És lám, ugyanazok az erők most sem akarják engedni.

Ne ringassuk magunkat illúziókban. *A honismeretért ezután is küzdenünk kell.* Ezután is igyekeznünk majd bennünket megszegényíteni, hogy egy elavult, gatyás, tulipános néprajzot akarunk behozni az Európa felé közeledő Magyarországra. De ha ránézünk Európa mai térképére, látnunk kell, hogy ez a mozgalom mindenütt ott van, ha nem is mindenütt érvényesül. Amíg Európa anyagilag boldogabb felében a kormányok élén szakemberek vannak, akik szakszerűen vezetik a fogyasztói társadalom felé Nyugat-Európa egyesülésre most már kész népeit, addig kelet felé a nemzeti megújulás olyan „elavult” gondolatokkal foglalkozik, mint nemzeti nyelv, nemzeti kultúra. Mérlegre kell tennünk, hogy 1956-ban miért fogtak fegyvert a fiatalok? A jobb létért, a fogyasztói társadalom gyönyörűségéért, amit megirigyelhetünk nyugattól? Nem. De ha az 56-os eszméket ma próbáljuk mérlegre tenni, akkor rögtön megkapjuk a retrográd és konzervatív jelzőket abban a parlamentben, amely a szabadság nevében született. Kelet-Közép-Európában a nemzetek élére most is olyan emberek kerültek, akik nem a fogyasztásért, nem a jólétért kockáztattak meg mindent – gondoljanak a litvánokra, a lettekre, az észtekre, a lengyelekre –, hanem olyan „irracionális”

dolgokért, mint nemzeti nyelv, hagyomány vagy a haza földje. Az a kis föld, amin ők több ezer éve élnek hitük szerint.

Kelet-Közép-Európában még mindig vannak olyan politikai erők, akik többre becsülik ezt az egyesek által illuzórikusnak, irracionálisnak és konzervatívnak nevezett eszmerendszert, s nem véletlen, hogy ezeknek az országoknak az élén nem bürokraták és számítógéztudósok állnak, hanem költők, írók, gondolkodók, akik *nem egy évtizedre, hanem évszázadra néznek előre*, és tudják azt, hogy az emberiség jövőjét nem lehet másképpen megoldani, mint ezeknek az értékeknek a visszahelyezésével. Amikor arról beszélünk, hogy Európa most egyesül, Európa felé tartunk, hogy megépítjük az Európa-házat, akkor vegyük tudomásul, hogy a másik oldalról márkát és jólétet visznek ebbe a házba, de az erkölcsi értékeket mi visszük, akik megszenvedtük a történelmet. Ezekről az eszmékről nem fogunk eltántorodni akkor sem, ha azt egyesek elhagyandó, konzervatív, lejárt, múlt századi eszméknek nevezik. Az elidegenedésnek – hogy annyian az alkohol, a kábítószer foglyáivá váltak – oka nem a jólét hiánya, hanem azoknak az értékeknek a hiánya, amit a honismereti mozgalom is felvállalt. A valahová tartozásnak a tudata. És azon túl egy olyan kultúráé, ami teret tudott adni az emberi érzelmenek, hiszen a népművészet, a minden ember számára hozzáférhető kifejezésnek a nyelve volt. Ha nem tudja az európai társadalom valamiképpen visszahódítani a hagyományokat magának, akkor hiába egyesül és hiába teremt magának eddig nem látott jólétet, a drogok, az alkohol, az öngyilkosság, az elidegenedés, a neurózis, a depresszió fogja elpusztítani.

Amikor a honismereti mozgalom értékeiről beszélünk, akkor nemcsak magyar értékekről van szó, hanem ennek az Európa-háznak az értékeiről is. Arról az értékről, amit mi fogunk bevinni ebbe a házba, ha be tudjuk vinni. És ha nem tudjuk bevinni, akkor Európa szegényebb lesz. Nélkülünk és ezek nélkül az értékek nélkül Európának sem lesz jövője.

Végül – nem utolsósorban –, ha arról beszélünk, hogy mi a honismeret jövője, akkor még egy gondolat idekíváncozik. A félelem gyűlöletet szül. A románok azért gyűlölnék bennünket, mert félnek tőlünk. És azért félnek tőlünk, mert nem ismernek bennünket. Akik ismernek bennünket Temesváron, Aradon, Kolozsváron, azok közösen állnak ki a magyar iskolákért, a magyar nyelv használatáért. A megbékélést – visszaidézve Jókai Mórt – nem a gazdasági szerződések, a határkiigazítások és egyéb paktumok fogják szolgálni, hanem a kölcsönös megismerés. Nem elég az, amit magunkról tudunk, a másiktól is tudni kell rólunk. *Az egymás megismerésén keresztül történő megbékélésnek a honismeret legyen a talaja*, hiszen itt tanultuk meg becsülni a szegénységből kivirágzó művészetet, a mindennapoknak a költészetét. Ezt kell nekünk megismernünk a másikban is. A megbékélésnek a megismerés lesz a záloga. Megismerve már nem tudjuk egymást gyűlölni, mert minden gyűlölet alapja a félelem, a félelem alapja pedig az ismeretlen, az előítéletekkel eltorzítottság, amit gyakran tüzelni is kell, hiszen minden diktatúra a félelemre épül. Ha nem tud más félelmet kelteni, akkor egy külső félelmet kell megjelölni, hogy jaj nekünk, ha ezek vagy azok a külső erők ránk jönnek. Így próbál a diktatúra most Romániában is működni. Meggyőződésem, hogy nem annyira a magyarellenesség vezérli őket, hanem hogy valakitől félni kelljen, hogy uralkodhassanak a félt emberek felett.

Igy lesz a honismeret európai ügy. A honismeret, amivel önök foglalkoznak, a megbékélés eszköze. Legyen a népismeret egy átjáró, összekötő véráram, ami megszünteti az előítéleteket, és utat enged annak a békének, amit Jókai Mór megálmodott.

Egészen röviden mondtam el ezeket a gondolatokat és befejezésül hadd tegyem hozzá: ezért vállaltam ezt a posztot!

¹ Elhangzott az V. Országos Honismereti Konferencián, 1990. július 8-án. (Szerk.)